

BUNALAN KAPİTALİZMİN BUNALAN ULUS-DEVLETİ

Oktay Taftalı

Özet: Kapitalizmin 1900'lerden itibaren "küreselleşerek", tekelleşmeye yönelmesiyle sona eren serbest rekabetçi dönem, treni kaçırınlar için ulus devlet kurabilmenin maddi koşullarını aslında pratik olarak ortadan kaldırmıştır. Ancak yeryüzünde Japonya'nın özel ve istisnai durumu hariç, hakiki anlamıyla 'ulus devlet', Avrupa'da yaklaşık üçyüze yıllık bir süreci kapsayan, özgül maddi koşulların ve o koşullara uygun şekilde oluşan düşüncelerin verisidir.

Anahtar Kelimeler: Ulus devlet, kapitalizm, liberalizm, serbest rekabet, çoğul kültürlülük (multiculturalism).

Suffocated Nation State Of The Suffocated Capitalism

Abstract: *The open competition period, which comes to an end with capitalism's "globalisation" and tendency to monopolisation, practically ruled out the physical circumstances to establish a nation state, for those who already missed the train. However leaving Japan's particular and exceptional condition aside, 'nation state' with its proper meaning, is a result of specific physical circumstances and mentality which was formed according to them, approximately for three hundred and fifty years along, in Europe.*

Keywords: *nation state, capitalism, liberalism, open competition, multiculturalism.*

Uluslar kapitalizmin şafağında doğarlar.

K. Marks

Kitleler açısından, bugün, şu an yaşanan maddi hayatı, tüm zamanların ortak niteliklerinin bir ifadesiymiş gibi algılamak, olağan bir ruh halidir. Eğer birey, yeterince soyutlama deneyim ve yetisine sahip değilse, maddi dünyanın hep böyle; hep içinde bulunduğu şu an gibi dönüp durduğunu sanır. O nedenle, "ulus" kavramı içinde, yurttaş olarak yaşamının Batı'dan ithal edilmiş, modern yüzyıllara özgü bir icat olduğunu, bu icat öncesinde toplumsal maddi yaşamın nasıl sürüp gittiğini tahayyül etmek sıradan bir algı için oldukça zordur.

Tarihte geçmiş dönemlerin maddi yaşantısını duyu (empirik) verileriyle algılama imkânımızın olmayışı dolayısıyla, bugüne ait duyularımız, bizi hızlı bir unutkanlığa sürükler. Ve bizler değişimin sürekliliğinden ötürü, bazı şeylerin geride kaldığı, bazı şeylerin ise ilerde olduğu kanısıyla, kendimizi durmaksızın ileriye doğru hareket eden bir toplumun yolcusu gibi algılarız.

Toplumsal maddi hayat biçimleri, tarihin çeşitli dönemlerine göre değişiklik sergilese de, insanların topluluk halinde yaşamaları değişmeyen tek veridir. Gelgelelim, toplumda olgu ve biçim düzeyinde başgösteren değişiklikler, hakikatte herhangi bir ilerlemeye işaret ederler mi? Veya toplumsal değişimin "iler-

leme” olarak algılanması, temelini Aydınlanma düşüncesinde bulan bir önyar-
gı olamaz mı? Ya da şöyle söyleyebilir miyiz? Toplumda biçimsel ve olgusal de-
ğişimin, ilerleme olarak algılanması ve öyle dayatılması, tarihte belli bir toplumsal
yapı biçiminin; yani kapitalist ekonomik yaşantı birlikteliğinin ortaya çık-
masıyla, doğrudan verili bir yasa şeklinde kabul görmekte ve bu kabul uyarın-
ca ulus devlet, siyasi-idari bakımdan en ileri(!) aşamayı temsil etmektedir.

Devletin Öznesi Ulus

Modern zamanlarda, nasıl ki çeşitli demokrasi türleri veya faşizm, bir dev-
letin biçimini oluşturuyorsa, ulus da, devletin öznesini ya da bir başka deyiş-
le, yönetilen içeriğini oluşturmaktadır. Bu egemen iradesini burjuvazinin tem-
sil ettiği bu özne, adına kapitalizm denen ekonomik yaşantı birlikteliğinin tari-
h sahnesinde baş göstermesiyle oluşmuştur. Uluslaşma fikrinin ortaya çıkı-
şı, Avrupa’da 15 Mayıs ve 24 Ekim 1648 tarihleri arasında cereyan eden West-
falia barış süreciyle başlayıp bir dizi burjuva devrimiyle süregiden bir zaman
dilimine denk geliyor. Dikkat edilirse aynı zaman dilimi 1688 İngiliz burjuva
devrimiyle başlayan Aydınlanma yüzyıllarıyla da örtüşmektedir. İşte bu ve-
rilerden ötürü, ulus devlet meselesine ilişkin olarak yapılacak her türlü değer-
lendirme, Avrupa tarihinin anılan dönemini çıkış noktası olarak almak zorun-
dadır. Bu coğrafyada 16. yüzyıldan itibaren başlayan süreçte: Fransız ihtilali
öncesi “çoğul kültürlü” (multikültürel) feodal imparatorlukların yerini, ihti-
lal sonrasında, sınırlarını, gelişmekte olan liberal-kapitalist ulusal ekonomile-
rin belirlediği, yeni toplumsal yapılanmalar almıştı.

Çoğulkültürlü (multikültürel) feodal imparatorluklar sonrasında, Avrupa
devletlerinin öznesini oluşturan yurttaşlar, serbest rekabetçi ‘liberal kapitalist’
bir ekonomik yaşantı birlikteliği kapsamında, yine bu ekonomik yaşantı bir-
likteliğinin belirlediği coğrafi sınırlar içinde yaşayacaklardı. Avrupa’da; çoğun-
lukla Hıristiyan halkların yaşadığı coğrafi sınırlar içerisinde, konuşulan res-
mi bir dil, ortak tarihi bir geçmiş, yurttaşlık ülküsü –veya burjuva dünya gö-
rüşü– temelinde tarihsel olarak “ilerlemek”, ulus halinde yaşamının nicel özel-
liklerini oluşturuyordu. Ancak ulus olmanın nitel koşulu, dönemin ‘liberal ka-
pitalist’ ekonomik yaşantı birlikteliği tarafından belirleniyordu. Avrupa’da, West-
falia süreciyle gelişen fikrin *pratiği* olan ve biraz öncesi, biraz sonrasıyla 1789-
1871 yılları arasında cereyan eden ‘liberal kapitalist’ dönem, tarihi ve hakiki
olarak ‘ulus devlet’ treninin kalktığı sürece işaret eder. Bu zaman dilimi, adı-
na Avrupa denilen *özgün* bir coğrafyada, tarihin *özgül* koşullarında gerçekleş-
en, başka bir coğrafyada, başka şartlar altında ve başka zaman dilimlerinde
taklit edilmesi ya da tekrarı mümkün olmayan bir süreçtir. Ancak buna rağ-
men, “ulus treni” kalktıktan sonra dahi, uluslaşma çabaları “kapitalist kalkın-

macı” yaşantı birlikteliğini evrensel bir model kabul eden başka halklar tarafından da sürdürülmüştür.

Bu geç dönem çabaların en karakteristik örneklerini, trene en son istasyondan binmeye çalışan Rusların ve Türklerin 1917-1923 devrimleriyle sergilediklerini söyleyebiliriz. Özgün bir örnek olarak Rusya, SSCB çatısı altında yer alan halkların, her birinin uluslaşmasını, kapitalist olmayan yoldan gerçekleştirme-ye çalışırken dahi, NEP dönemine ve “sosyalist ekonomiye” geçtikten sonra da *kalkınmacı fikre* sonuna kadar ihtiyaç duymuştur. Sosyalist dünya görüşü kapsamında, kapitalizmi ve onun büyüme ihtiraslarını paralel veri almak; kapitalizmin “paralel alternatif”i olmak yerine, bambaşka bir yaşama kültürü inşa ederek yol almak ne yazık ki, mümkün olmadı. Bugün anlaşıldığı kadarıyla, söz konusu kolektivist model, kapitalist kalkınmayı sadece devlet eliyle yürütmek bakımından farklılık gösteriyordu, öyle ki bir süre sonra ondan da vazgeçmek kaçınılmaz hale geldi. Bugün buradayız.

Kapitalizmin 1900’lerden itibaren “küreselleşerek”, tekelleşmeye yönelmesiyle sona eren serbest rekabetçi dönem, treni kaçıranlar için ulus devlet kurabilmenin maddi koşullarını aslında pratik olarak ortadan kaldırmıştır. Ancak yeryüzünde Japonya’nın özel ve istisnai durumu hariç, hakiki anlamıyla ‘ulus devlet’, Avrupa’da yaklaşık üç yüz elli yıllık bir süreci kapsayan, özgül maddi koşulların ve o koşullara uygun şekilde oluşan düşüncelerin verisidir. Süreci son anda ucundan kıyısından yakalamaya çalışan devletlerin, başta “bal-kanlaşma” olmak üzere bugün karşı karşıya kaldıkları sorunları, bir kez de yukarıdaki bakış kapsamında ele almanın yararlı olacağını söyleyebiliriz.

Ulus-Devlet ve Egemenlik

Kapitalist Batı medeniyetine ait bir kavram olan ‘ulus devlet’i tartışırken, en azından tanımlama aşamasında, bu kavramı geliştiren batılı aklın ve onun kategorilerinin kapsamında iş görmek, ister istemez kaçınılmaz oluyor.

Ulus devlet’in amaçladığı, özel teşebbüs ve mülk edinme hakkına sahip, hukuki ve ekonomik olarak “özgür” yurttaşlardan oluşan ulus toplumu, ulus devletin de siyasi, hukuki ve ekonomik olarak bağımsız ve özgür olması koşulunu dayatır. Buradan anlaşılacağı gibi, kapitalizmin serbest rekabetçi döneminin hemen ertesinde ortaya çıkan tekeli uluslararası sermaye (finans kapital) 1900’lerden itibaren, bu süreci yakalayamayan halkların coğrafyalarına ve ekonomik yaşantı birliklerine nüfuz ederek, onların hakiki birer ulus olabilmelerinin ve egemen ulus devletler kurabilmelerinin imkânını ortadan kaldırmıştır.

1900’lerden itibaren uluslararası sermaye, tekeli tabiatı gereği, girdiği her ülkede yurttaş adaylarının özel teşebbüs hürriyetini fiili anlamda kısıtlayarak, yerel ulusal sermayenin olası yoğunlaşma, yatırım ve birikim imkânlarını en-

gellemiştir. Bugün her vesileyle, uluslararası ilişkilerde akılcı çıkar hesaplarını esas almanın gereğini yineleyen çevreler, bu ve benzeri ifadelerle, aslında uluslararası sermayenin 'rasyonel kâr' hesaplarını dile getirmektedirler. Yoksa bağımsız bir ulus devlet'in akılcı çıkarlardan öte haysiyet, kişilik vb. "kârın doyurmayan" ve "duygusal" hesaplarının da olması gerekmez mi? Bu bağlamda, kapitalizmin son aşaması olarak emperyalizmin, uluslaşma sürecini yakalayamamış toplumlar üzerindeki baskı ve sömürüsünü ifade eden sayısız örnek verilebilir.

Batılı aydınlanmacı ve ilerlemeci toplum fikrinin en gelişmiş örneğini ve zirve uygulamalarını içeren ve az önce yukarıda değindiğimiz Leninist teori, uluslaşma ve ulus devlet kurma trenini tarihi olarak kaçırmış olan halklar için geçen yüzyılın başlarında belki son imkândı. Tam da bu noktada zirve yapan aydınlanmacı ilerlemeci düşünce, ne yazık ki, 90'ların ortasına tekabül eden süreçte, yine aynı noktadan itibaren teoride ve pratikte inişe geçmiş bulunuyor. Başta Rusya olmak üzere, sosyalizmi amaçlayan kolektivist uygulamalar sonucu, bir süre kapitalist Batı medeniyetinin ve onun emperyalist sisteminin dışında kalma başarısını gösteren Asyalı uluslar, günümüzde hızla emperyalist-kapitalist sisteme eklenerek, bağımsız ulusal ekonomilerini, kültür ve kimliklerini yitirme tehlikesiyle karşı karşıya bulunuyorlar. Aynı durum bugüne dek kapitalist kalkınmacı modeli fazlaca umursamayan Baasçı despotizm yönetimindeki Arap halklar için de geçerli. Bir dönem sosyalizmi andıran kolektivist süreçler yaşamış ülkelerin bile ulus devletleri tehdit altındayken, benzer kolektivist bir süreci asla yaşamamış ve sosyalizmi de asla hedeflemesi mümkün olmayan, feodal kabile topluluklarının, emperyalizmin müdahalesi altında sözde demokratikleşme ve uluslaşma çabalarını sürdürebilecekleri varsayımı gerçekçi olabilir mi? Bu anlamda "Arap Baharı"nu popülist ya da naif söylemlerin ötesinde (kapitalist) ulus devlet ve uluslaşma süreci açısından değerlendirmek meselenin sağlıklı anlaşılmasına yardımcı olacaktır. Öyle ya, günümüzde kapitalist Batı medeniyeti, kendi sorunlarını bile ulus devlet modeli içinde çözmekte zorlanırken, başkalarının uluslaşma süreçlerine ne denli katkıda bulunabilir? Söz konusu coğrafya Kapitalist Medeniyet'in konumlandırmasıyla Mağrip, Doğu ve Ortadoğu olduğunda denklem şimdilik bir açmaz işaret ediyor: Bir yanda kapitalist medeniyete tam entegrasyon sağlayarak balkanlaşmak ve kişiliksizleşmek, öte yanda yerel despotun zulmü altında inlemek... Böylesi bir şeytan sarmalının, sonuçları bakımından halklara mutluluk getireceğini söylemek ne yazık ki, oldukça zor.

Bu durumu bir zafer olarak algılayan kapitalist Batı medeniyeti, Afganistan, Irak ve Libya örneklerinde olduğu gibi sert askeri uygulamalarla, meselenin üzerine gidiyor. Askeri uygulamaların kendi halkları açısından meşruiyet kazanması için yaratılan yeni düşman ise "bir kısım müslümanlar" dan olu-

şuyor. Batı medeniyeti, son yirmi yıl içinde emperyalist sisteme yeni eklenen Asyalı ülkelerle birlikte, daha önceden kendi sistemi içerisinde, aslında dilediği gibi yönlendirdiği müslüman ülkelerin halklarını şimdi düşman ilan ederek, yönlendirmeyi kendi (Batı) halkları üzerinde yoğunlaştırmaktadır. Özetle, Avrupa tarihine koşut olarak, zamanında ulus devlet olma imkânını yakalayamamış halkların, uluslaşma çabalarının gelinen aşamadan sonra, sanki hiçbir kıymeti ve anlamı kalmamış gibi görünüyor.

Ulus-Devletin Maddi Alt Yapısı

Çok çeşitli teşkilat, kadro ve malzemelerden oluşan devlet aygıtı, işlerliğini ve finansal sürekliliğini sağlayabilmek için, tebaasına düzenli olarak ve çoğunlukla artan miktarlarda bir maddi bedel dayatır. Bu durum ulus devlet açısından da değişmez bir hakikate işaret ediyor.

Mevcudiyetini, kapitalist üretim ilişkilerinin belirlediği, bir ekonomik yaşantı birlikteliği üzerine tesis eden batılı, “modern ulus devletler” bu finansmanı, görünürde burjuva hukukuyla düzenlenmiş bir vergi sistemi sayesinde temin ediyorlar. Ancak vergi sistemi, sadece döneme özgü hukukun öngördüğü bir “görünürde” finans kaynağıdır. Oysa bir bütün olarak devletin mevcudiyeti ve sürekliliği, aslında üzerinde yükseldiği ekonomik yaşantı birlikteliğinin bütünüyle ilgilidir. Şunu söylemeye çalışıyorum: yani herhangi bir yerden temin edilecek düzenli vergi gelirleri veya herhangi bir parasal kaynak, bir başka ülkenin dış yardımı, vb. yine herhangi bir yerde devlet kurup, yaşatmak için yeterli değildir. Hele hele sözünü ettiğimiz devlet biçimi ulus devletse, bu devletin kurulup yaşatılabilmesi için, “bir” ulusal sınırlar çerçevesinde yaşayan insanların, tarihsel doğal süreç içinde oluşturduğu, ekonomik yaşantı birlikteliğine; diğer bir deyişle tarihi doğal süreç içinde oluşmuş ulusal pazara ihtiyaç vardır. Tekrar anımsamak gerekirse: Ulus devlete denk düşen ekonomik yaşantı birlikteliği biçimine, kapitalizm ve bu yaşantı birlikteliğini örgenleyerek sürdüren insanlar topluluğuna ise batılılar ulus diyor. Dolayısıyla burjuva hukuku tarafından tanzim edilen vergi sistemi, dış krediler vs. bu devletin finansmanının yalnızca görünür biçimini temin ederken, devletin maddi mevcudiyetinin aslen, bütün bir ekonomik yaşantı birlikteliği üzerinde temellendiğini görmek, yerinde olur. Yani hakikatte, devleti finanse eden vergi sistemi değil, (kapitalist) ekonomik yaşantı birlikteliğidir.

Batı’da, burjuva devrimleri sürecinde “zor” yoluyla yapılan toplumsal sözleşmelerin sonucu ortaya çıkan ulus devletlerin, bu sözleşmeler hukuku kapsamında taahhüt ettikleri yükümlülükler, yakın zamana kadar kapitalist bü-yümenin sınırsız olduğu sanısının bir ifadesiydi. Batı’da ve ülkemizdeki yaygın inanç, ekonomik büyüme sonucu artması öngörülen toplumsal refahın, dev-

let hizmet ve yükümlülüklerine de yansiyarak, yurttışa daha nitelikli ve zengin bir servis verileceği yönündedir. Buradaki temel yanılığı, belli dönem kesintiler olsa dahi, kapitalist büyümenin sınırsız olduğu önyargısının, tartışmasız veri olarak kabul edilmesinde ortaya çıkıyor. Ulus devletin, başta kendi gereksinimi olan güvenliğin yanı sıra, hukuk, sağlık, eğitim, sigorta vb. hizmetleri, tek bir merkezden, milyonlarca insana, sonsuza dek sunabileceğini ve bunun ekonomik büyümenin sürekliliği sayesinde mümkün olduğunu sanmak, olsa olsa naif bir önyargı olabilir.

Kapitalist büyümenin sınırsızlığı, tüketimin sınırsız kılınmasına bağlıdır. Ancak tüketimin sınırsız olmasını gerektiren, sınırsız büyüme önünde, bugün artık Doğu'da ve Batı'da hemen herkesin kabul ettiği bir hakikat olarak, iki büyük engel göze çarpıyor. Birincisi sınırsız tüketimi karşılayacak, sınırsız bir satın alma gücünün imkânsızlığıdır. İkinci ve bundan daha önemli bir engel ise, tabiatın kaynaklarının sınırlı olduğu ve insanoğlunun sınırları zorlayan her tüketim hamlesine karşı, tabiatın acımasız bir mukavemet gösterdiğidir. Bu hakikatler karşısında kapitalist ve rasyonalist Batı medeniyetinin, ulus devlet'in sonsuz olduğu önyargısını aşarak kendi rasyonalitesi içinde, yeni devlet biçimleri arayışlarına yöneldiğini görüyoruz. Bu arayışta, gerek kuzey Amerika, gerekse orta Avrupa ekonomilerinin 70'li yıllardan beri arzuladıkları büyüme hedeflerini, savaşlara ve teknoloji aracılığıyla yapay olarak icat edilen tüketim gereksinimlerine rağmen, bir türlü tutturamamalarının, önemli payı olduğunu söyleyebiliriz.

Batı, yeni bir devlet modeli geliştirinceye dek, kendi ulus devletlerinin çözümlene sürecini geciktirmek amacıyla, son otuz yıldır, bir dizi önlem uyguluyor. Özelleştirme ve devletin küçültülmesi programlarıyla, üç yüz yıllık toplumsal sözleşme taahhütlerinden geriye dönülmesini bu şekilde anlayabiliriz. Burjuva ulus devlet'in bütün yükümlülüklerini artık tek bir merkezden yerine getirebilmesinin imkânı kalmamıştır. Bugün başta Almanya olmak üzere bütün batılı ülkelerde, ulus devletler, sağlıktan eğitime, sosyal güvenlikle ilgili kamu yatırımlarına dek, bütün sosyal alanlardan hızla geri çekilme çabası içindedir. Kaba bir polis ve mahkeme devleti olan ABD'nin, bu alanlarda kalıcı bir yükümlülük üsteleneceğini zaten söyleyemiyoruz.

Batı'da Yeni Devlet Modelleri

Batı'da kapitalizmin bunalımına paralel gelişen ulus devletlerin çözümlene süreçleri, bir yandan bu nispi önlemlerle geciktirilmeye çalışılırken, batılı iki emperyalist blokta, iki farklı ve yeni devlet arayışı göze çarpıyor: Bilindiği gibi, kapitalist Batı medeniyetinin denetimindeki uluslararası sermaye ve çokuluslu şirketler, "küreselleşme" kavramıyla dile getirdikleri, insanlık tarihinin en

adaletsiz ve acımasız ekonomik yaşantı birlikteliğine denk düşen bir devlet modeli olarak, ABD'nin dünya imparatorluğunu dayatıyorlar. Uluslararası sermaye ve çokuluslu şirketler olgusu içerisinde, heterojen yapının başat kutbunu oluşturan AB çıkışlı unsurlar ise, yine ulus devlet sonrası federatif bir örgütlenme geliştirmeye çalışıyorlar. Görünen o ki, bu ülkeler açıkça ilan etmeseler dahi, devletin ulusal biçimini muhafaza etmek düşüncesinden, zımni olarak vazgeçmişlerdir. Ancak, öngördükleri yeni küresel ekonomik yaşantı birlikteliğine denk düşecek, ulus devlet ötesi devlet modelini, hayata geçirip geçiremeyecekleri yine kapitalizmin kendisini rehabilite ve restore edebilme imkânlarıyla ilgili olsa gerek.

Fakat bu arada gerek ABD, gerekse AB ülkeleri kendi ulus devlet yapılarında baş gösteren sorunlarla uğraşırken dahi, yukarda değindiğimiz örneklerde olduğu gibi dünyanın başka yörelerinde, mevcudiyetini sürdürmek isteyen öteki "ulus devletimsi" yapıları, kendi hallerine bırakmak niyetinde görünmüyorlar. Aksi takdirde, kendileri açısından, ulus devlet sonrası gerçekleştirmeyi tasarladıkları yapıları sürdürebilmelerine imkân kalmayacağını, var sayıyor olmalılar.

ABD'nin kendi yaşama iradesi doğrultusunda, ölçsüz ve sınırsız güç kullanımını göze almasını da, bu kapsam içerisinde değerlendirmek yerinde olur. Dolayısıyla ABD oligarşisinin, tehdit ettiği ülkelerden önce, bizzat kendisinin varlık yokluk sınırında bir panik yaşadığını anlayabiliyoruz. Fakat ABD ve AB oligarşilerinin, kendi ulus devlet mekanizmalarının çözülmesini engelleyememeleri sonucu, panik içinde olmaları, tehdidin önemini ve gücünü sanki daha da artırıyor. Bugün emperyalizme hakim olan mantığı şu şekilde özetleyebiliriz: ulus devletler ve olmaya çalışanlar nasıl olsa çözülecekler, çünkü artık ulus devletlerin sürekliliğini sağlayan ekonomik büyüme teminat altında değil. Öyleyse bu çözülme, yine bizzat emperyalizmin denetimi altında ve Kapitalist Medeniyet'in iradesi doğrultusunda olmalıdır.

Ve olası çözülme, muhtemelen zayıf halkadan kuvvetli halkaya doğru bir yol izleyecektir. Ortadoğu, Kuzey Afrika ve ön Asya'ya ilişkin projelerin dayattığı, önce Afganistan, sonra Irak, sonra Mağrip, Suriye ve İran rotasını izleme eğilimindeki reel ve irreal siyaset, Batı "rasyonalizmi" yle son derece uyumludur. Verili durumu karartmak ve anlaşılmaz kılmak amacıyla yer yer, büyümekte olan Çin, Hindistan veya son zamanlarda "Turbo Devlet Türkiye", sıkça gündeme getiriliyor. Rusya faktörünü göze almak gerektiğinden söz ediliyor. Olabilir. Bu ülkeler dünyadaki taktik durumun gidişatını değiştirebilirler. Ama şunu biliyoruz ki, kapitalizm her yerde kapitalizmdir. Çin bugün büyüyebilir, peki bu büyümenin sürdürülebilirliğini temin etmek mümkün müdür? Çin, satın alma gücünü sınırsızlığa taşıyabilir mi? Veya herkes için sınırlı olan yeryüzünün kaynak ve imkânları herhangi bir "turbo devlet" için sınırsız mıdır? ABD ve AB eko-

nomileri daralırken, bir başka ülkenin sınırsız büyüyeceğini nereden biliyoruz? Bu soruların cevabı yoktur. İster Atlantik, ister Pasifik cephesinden bakalım, kapitalizmin sürekli büyüme “ide”si bir kez dikiş atmıştır.

O zaman akla şu (saçma) soru geliyor: Peki büyüme olmadan da kapitalizm ve ulus devlet mevcudiyetini sürdüremez mi? Küçülerek kapitalist ekonomik yaşantı birlikteliğini sürdürmek, sermayenin giderek eriyip yok olması demektir ki, bu saçmadır. Çünkü kapitalizm, özünde sermayenin ve kârın sürekli artmasını gerektiren, sürekli büyümeye bağımlıdır. Ve sürekli artmayan bir sermaye ve kâr, kapitalizm koşullarında zararlı eş anlamlıdır. Yine de, taktik durum itibarıyla, yeni bir savaşın veya yeni enerji kaynaklarının, büyümekte olan yeni bir ülkenin, gen teknolojisindeki yeni bir buluşun, yeni tüketim alanlarının oluşmasına yol açarak, süreci bir insan ömrü kadar ertelediğini varsayalım, ama ya sonra? Zorluk şurasında ki, sürecin nerede başladığını görebilmemize karşın, nerede ve nasıl biteceğini bilemiyoruz. Emperyalist program belki bir insan ömrünün, hatta belki de birkaç kuşağın göremeyeceği bir süreci kapsamaktadır. Ama olabilecek en kötü ihtimallerden hareketle, devlet biçimlerini ve yapılarını değil, bilakis halkların huzurunu sürekli kılacak önlemler üzerinde fikir geliştirmek gerekiyor.